

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emilia Gustafsson

Idrottens straffrättsliga särart
Om straffansvar vid våld mellan idrottsutövare

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Joel Eriksson

Termin: VT17

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund till ämnet	4
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	4
1.4 Avgränsningar	5
1.5 Metod	5
1.6 Forskningsläge	6
1.7 Material	6
1.8 Uppsatsens disposition	7
2 IDROTTSRÖRELSEN	8
2.1 Svenska riksidrottsförbundet	8
2.2 Idrottens rättsliga särart	8
2.3 Våld enligt svenska riksidrottsförbundets stadgar	10
3 STRAFFANSVAR ENLIGT BROTTSBALKEN OCH ANSVARSFRIHET	12
3.1 Straffansvar	12
3.2 Ansvarsfrihet i allmänhet	13
3.2.1 Samtycke	13
3.2.2 Samtycke vid kvalificerat idrottsvåld	15
3.2.3 Social adekvans	15
3.2.4 Social adekvans vid kvalificerat idrottsvåld	16
4 KVALIFICERAT IDROTTSVÅLD I PRAXIS	18
4.1 Förenligt med ishockeyns natur	18
4.2 I strid med fotbollens idé	18
4.3 Provokation gav strafflindring	19

4.4	Ej förenligt med ishockeyns idé	20
5	LÄMPLIGHETEN AV SÄRBEHANDLING VID KVALIFICERAT IDROTTSVÅLD	21
6	ANALYS OCH SLUTSATSER	24
6.1	Idrottsrörelsen	24
6.2	Allmänna domstolens begränsade jurisdiktion	24
6.3	Straffansvarsregleringen	26
6.4	Avslutande reflektioner	28
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	30
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	32

Summary

In today's society, violence between athletes has become a natural part of the sports activity. These acts of violence between the athletes and during the participation, are usually called qualified sports violence. In many cases, these acts also fulfill the necessary condition of assault under the legal system. However, these kind of cases are rarely being tried in general court, but in those cases where judicial proceedings occurs, the culpability is not often completely applied.

This differential regulation has raised the issue whether the regulation of culpability regarding qualified sports violence is appropriate or not, which this essay aims to illustrate. In this essay, the issue has been problematized based on two different aspects. Firstly the fact that cases of qualified sports violence, as a general principle, should not be tried in the general court. Secondly the judicial assessment of liability in those cases, where the judicial proceedings has been tried despite the general principle.

There is an idea of the sports movement as an independent operation, which is free from legal control. Therefore, the sports movement, has established a separate legal system, where the violence between the athletes, first of all, should be judged by the sports movement itself. In those cases, where the qualified sports violence has been tried in the general court, it can be found that the consent and social adequacy, has been important as a freedom from liability.

The regulation has proved both advantages and disadvantages, for both the offender and the victim of crime. The differential regulation of qualified sports violence is based on the positive effects that sport contributes to the society. On the other hand, the interest of victim, which the legal system is supposed to protect, has to be yielded to the public interest. The question, if the regulation of culpability regarding to qualified sports violence should be revised or not, is difficult to answer but the adequacy of the weighing of interests must be questioned.

Sammanfattning

I dagens samhälle har våld mellan idrottsutövare blivit en alltmer naturlig del av idrotten. Dessa våldshandlingar mellan idrottsutövare vid idrottsutövning brukar kallas för kvalificerat idrottsvåld och uppfyller i många fall rekvisiten för misshandelsbrott enligt den allmänna rättsordningen. Det är däremot sällan fallen av kvalificerat idrottsvåld tas upp till prövning i allmän domstol och i de fall domstolsprövning blir aktuell, är det sällan straffansvaret tillämpas fullt ut.

Denna särbehandling har gett upphov till frågan huruvida regleringen av straffansvar vid kvalificerat idrottsvåld är lämplig eller inte, vilket denna uppsats syftar till att belysa. Frågan har i uppsatsen problematiserats utifrån två aspekter. Dels förhållandet att fall av kvalificerat idrottsvåld som huvudregel inte ska prövas i allmän domstol och dels domstolsväsendets bedömning av straffansvar i de fall som ändå domstolsprövats.

Det råder en allmän uppfattning om att idrottsrörelsen är en självständig verksamhet som ska vara oberoende av rättslig inblandning. Idrottsrörelsen har därför utvecklat ett internt normsystem, enligt vilket idrottsutövarens våld mot sin motspelare ska bedömas av idrottsdisciplinen själv, i första hand. I de fall det kvalificerade idrottsvåldet prövas i allmän domstol har ansvarsfrihetsgrunderna social adekvans och samtycke, som utvecklats i doktrin samt praxis respektive finns stadgad i brottsbalken, fått betydelse för straffansvaret.

Regleringen har visat sig innebära både fördelar och nackdelar, för såväl brottsoffret som gärningspersonen. Särbehandlingen av det kvalificerade idrottsvåldet motiveras främst med de positiva effekterna som idrotten bidrar med i samhället. Samtidigt får brottsoffrets skyddsintresse, vilket den allmänna rättsordningen i detta fall är tänkt att skydda, ge vika. Svaret på frågan om den nuvarande straffansvarsregleringen för kvalificerat idrottsvåld bör revideras har visat sig svårbesvarad men lämpligheten av den intresseavvägning som gjorts måste ändå ifrågasättas.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
RF	Regeringsformen (1974:152)
RF:s stadgar	Svenska riksidrottsförbundets stadgar

1 Inledning

1.1 Bakgrund till ämnet

I samband med idrottsutövning har fysisk kontakt i många fall fått en väsentlig betydelse. Det är otänkbart med exempelvis en hockey- eller boxningsmatch utan någon fysisk kontakt överhuvudtaget.¹ Det är dock inte ovanligt att den fysiska kontakten i idrottsutövningen är felriktad eller hårdare än vad som är tillåtet samt resulterar i skador på motspelaren. Det förekommer inte heller sällan fall då gärningen inte tas upp till prövning eller där idrottsutövaren går fri från straffansvar på grund av att händelsen inträffat i en idrottssituation och trots att gärningen uppfyller rekvisiten för exempelvis misshandelsbrott. Det handlar med andra ord om gärningar som idrottsutövaren i en annan situation skulle dömas till straffansvar för.² Dessa våldshandlingar, som begås under en organiserad idrottsutövning och där såväl brottsoffret som gärningspersonen är idrottsutövare, benämns ofta kvalificerat idrottsvåld.³ Den allmänna uppfattningen gällande kvalificerat idrottsvåld verkar alltså vara att ”den som ger sig in i leken får leken tåla”. Mot bakgrund av detta är det inte oväntat att kvalificerat idrottsvåld är en aktuell fråga i dagens samhälle och därför öppnar upp ett intresse att undersöka frågan vidare. För är det verkligen meningen att våld som förekommit i en idrottssituation ska behandlas annorlunda i förhållande till det våld som inträffat någon annanstans i samhället?

1.2 Syfte

Denna uppsats syftar till att belysa idrottens rättsliga särart avseende bedömningen av straffansvar vid kvalificerat idrottsvåld samt den allmänna domstolens begränsade jurisdiktion i dessa mål. Vidare syftar uppsatsen till att, både utifrån brottsoffrets och gärningspersonens perspektiv, undersöka om den straffrättsliga regleringen av idrottsrelaterat våld mellan idrottsutövare är lämplig eller om regleringen bör revideras.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå syftet med uppsatsen har följande frågor ställts:

¹ Backman (2002) s. 82.

² Malmsten (1985) s. 193-194 och SOU 1988:7 s. 137.

³ Malmsten (1985) s. 193.

- Hur ser den allmänna straffregleringen för misshandel ut och hur förklaras ansvarsfriheten för idrottsutövare?
- Vad har straffansvarsregleringen fått för effekter vid kvalificerat idrottsvåld i praxis?
- Kan straffansvarsregleringen samt domstolens begränsade jurisdiktion för kvalificerat idrottsvåld, utifrån såväl brottsoffrets som gärningspersonens perspektiv, anses lämplig eller bör en ändring ske?

1.4 Avgränsningar

Det råder inte sällan delade meningar gällande vad som är att räkna som kvalificerat idrottsvåld. Uppsatsen har därför avgränsats till att endast omfatta organiserad idrott som är ansluten till svenska riks-idrottsförbundet.⁴ I uppsatsen behandlas idrottens rättsliga särart enbart avseende straffansvarsbedömningen samt domstolens jurisdiktion i straffrättsliga mål. Uppsatsen har också avgränsats till att endast omfatta brott mot liv och hälsa i form av misshandelsbrottet i 3 kap 5 § brottsbalken. Grov och synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 6 § brottsbalken kommer på grund av utrymmesskäl inte behandlas. Uppsatsen kommer endast att behandla den objektiva sidan av brottsbegreppet. Uppsåt kommer att nämnas som ett krav för straffansvar, men i övrigt kommer kravet på uppsåt samt de subjektiva ansvarsfrihetsgrunderna inte beröras närmre.

1.5 Metod

Uppsatsen bygger på en rättsdogmatisk metod där gällande rätt har studerats och tolkats utifrån lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och juridisk doktrin.⁵ Detta i syfte att klargöra den gällande rätten på området. I syfte att utröna den gällande rätten inom idrottsdisciplinen bygger uppsatsen till viss del också på material från idrottens interna regler.

⁴ Ibid. s. 193.

⁵ Korling och Zamboni (2013) s. 21.

1.6 Forskningsläge

Den straffrättsliga frågan huruvida kvalificerat idrottsvåld ska anses utgöra ett brott i svensk rätt samt prövas i allmän domstol eller inte, anses enligt vissa forskare omfattas av ämnet idrottsjuridik. Denna fråga har dock, till skillnad från de skatte-, arbets- och föreningsrättsliga aspekterna av idrottsjuridiken, studerats i sparsam omfattning och bedrivs snarare på juridisk debattnivå.⁶ Rättsområdet är således enligt min uppfattning i behov av ytterligare forskning. I Sverige är det framförallt Krister Malmsten, ordförande i riksidrottsnämnden och sedan 20 år tillbaka även verksam chefsjurist hos svensk fotbollsförbundet, som bidragit till den juridiska doktrinen på området. Även Johan Lindholm, forskare och lärare i idrottsjuridik, samt idrottsvetaren Bo Carlsson har medverkat till att belysa frågan. Såvitt jag kunnat utröna har frågan endast behandlats i begränsad omfattning i förarbeten. Däremot har frågor rörande den allmänna straffansvarsregleringen för misshandel berörts i stor utsträckning, i såväl förarbeten som doktrin.

1.7 Material

Materialet som använts för att uppfylla uppsatsens syfte består i huvudsak av doktrin som författats av verksamma idrottsjurister och idrottsvetare. Doktrinen har därför bedömts tillförlitlig. Lagstiftning och förarbeten har använts i syfte att beskriva gällande rätt på området. Idrottens interna regelverk i form av svenska riksidrottsförbundets stadgar har också använts för att belysa våldsregleringen inom idrottsdisciplinen. Underrättspraxis har på grund av avsaknad av prejudikatavgörande studerats i syfte att illustrera effekterna av idrottens särreglering. På grund av utrymmesskäl har endast ett begränsat antal rättsfall studerats och urvalet baseras på ambitionen att ge en historisk överblick av regleringens effekter.

I brist på straffrättsliga avgöranden gällande domstolens jurisdiktion i idrottsrelaterade mål har ett civilrättsligt mål använts. Avgörandet NJA 2001 s. 511 har, trots sin civilrättsliga art, valt att användas eftersom det enligt doktrin förklarar domstolens ställning samt tillämpningen av rättsregler i samtliga fall som rör idrottsverksamheten.⁷

⁶ Lindholm (2014a) s. 13 och 21-22.

⁷ Ibid. s. 37-39.

1.8 Uppsatsens disposition

Uppsatsen inleds, under avsnitt två, med en bakgrundsbeskrivning av idrottens rättsliga särart i straffrättslig bemärkelse och grundtanken bakom denna särreglering. Dessutom redogörs för regleringen av våld inom idrottsdisciplinen generellt sett. I avsnitt tre redogörs för den allmänna regleringen av misshandel samt ansvarsfrihetsgrunderna samtycke och social adekvans. I det fjärde avsnittet behandlas effekterna av särregleringen utifrån underrätternas domstolsavgöranden. I avsnitt fem redogörs för lämpligheten av idrottens straffrättsliga särart. Uppsatsen avslutas sedan med en analys där frågeställningen besvaras och problematiseras utifrån såväl brottsoffrets som gärningspersonens perspektiv.

2 Idrottsrörelsen

2.1 Svenska riksidrottsförbundet

Den svenska idrottsrörelsen omfattar över 3,1 miljoner medlemmar och organiserar mer än 250 olika idrotter. Den svenska idrottsrörelsen har sin grund i svenska riksidrottsförbundet som är en ideell och demokratisk paraplyorganisation. Riksidrottsförbundet främsta uppgift är att stödja, leda och företräda idrottsrörelsen i gemensamma frågor.⁸ Regelöverträdelse och bestraffningsärenden inom idrotten hanteras i första hand internt av idrottsrörelsen. Den interna idrottsprocessen bygger, i syfte att främja rättssäkerheten, på ett treinstansförfarande där idrottsutövarens specialidrottsdiskritsförbund är första instans, specialidrottsförbundet är andra instans och riksidrottsnämnden motsvarar idrottens Högsta domstol.⁹

2.2 Idrottens rättsliga särart

Historiskt sett har det länge funnits en allmänt utbredd uppfattning om idrottsrörelsen som en självständig och autonom verksamhet, som har ensamrätt till konfliktlösningen i samband med idrottsutövande. Självständigheten och autonomin ger också grunden för en uppfattning att idrottsetablerade normer ska vara skilda från rättsliga ingripanden. Denna uppfattning är något som idrottsrörelsen vill upprätthålla och därför ständigt värnar om.¹⁰

Förklaringen till uppfattningen om idrottens rättsliga särart motiveras på olika sätt men har framförallt sitt stöd i den grundlagsstadgade föreningsfriheten i 2 kap. 1 § p. 5 regeringsformen (1974:152)¹¹. I bestämmelsen stadgas att var och en gentemot det allmänna har rätt att sammansluta sig med andra för enskilda eller allmänna syften. Föreningsfriheten är en stark rättighet eftersom den enligt 2 kap. 20 § p. 1 RF endast kan inskränkas genom lag.¹² I doktrin anförs däremot att självbestämmanderätten inte utgör någon egentlig rättighet utan istället är en princip som vuxit fram genom sedvänja. Detta

⁸ Svenska riksidrottsförbundet: RF och svensk idrott <<http://www.rf.se/Undermeny/RFochsvenskidrott/>>, besökt 2017-04-26.

⁹ Hübinette och Malmsten (2016) s. 71-72 och Lindholm (2014a) s. 83-84.

¹⁰ Lindholm (2014a) s. 33-35.

¹¹ Citeras: RF.

¹² Malmsten (1995) s. 497.

genom att domstolar och lagstiftare historiskt har avhållit sig från att döma respektive reglera frågor som är av betydelse för idrottsrörelsens verksamhet.¹³

Ett av motiven bakom idrottens särreglering bygger på idrottens nytto betydelse för samhället. Idrotten bidrar till att upprätthålla folkhälsan, skapa en meningsfull tillvaro för många människor samt främja integration för marginaliserade grupper. Dessutom har idrotten en bildnings- och fostringsfunktion, vilket främjar etiska och demokratiska ideal. Idrottens effekter är därför av stort intresse för samhället.¹⁴

Ett annat argument för idrottens rättsliga särart bygger på att idrotten, på grund av sin natur, måste organiseras och utövas på ett specifikt sätt. En förändring i form av rättsliga krav skulle utgöra ett hinder för idrottens fortsatta bedrift. Särregleringen motiveras också av idrottsverksamhetens ideella och personliga karaktär. Idrottsrörelsen bygger i de flesta fall på en ideell verksamhet och syftet med verksamheten är inte att göra en maximal ekonomisk vinst, varför tillämpliga rättsregler ska tillämpas mer restriktivt i idrottsliga sammanhang. Argumentet om idrottens ideella och personliga karaktär har också lyfts fram i två avgöranden från Högsta domstolen gällande allmänna domstolens jurisdiktion i idrottsrelaterade mål.¹⁵

Malmsten framhåller däremot att idrottens självbestämmanderätt inte innebär en exklusiv rätt till idrottsrelaterad konfliktlösning. Idrotten är en del av samhället och kan anslutas till de flesta rättsområden. Det finns därför inte tillräckligt demokratiska skäl för att fullständigt undanta idrotten från den allmänna rättsordningen. Likaså är inte heller idrottare immuna mot straffrättsligt ansvar i sin idrottsutövning. Detta trots att prövning i allmän domstol sällan blir aktuell eller att bedömningen av våldsgärningarna begångna av idrottare i idrottsutövningen, görs annorlunda i förhållande till situationer som inte är idrottsrelaterade.¹⁶

¹³ Lindholm (2014a) s. 52.

¹⁴ SOU 2008:59 s. 146-147.

¹⁵ Jmf. NJA 1990 s. 687 och NJA 2001 s. 511.

¹⁶ Malmsten (1995) s. 499-500 och Malmsten (1997) s. 244.

2.3 Våld enligt svenska riksidrottsförbundets stadgar

Som en följd av självbestämmanderätten har idrottsrörelsen upprättat ett eget nedskrivet normsystem, som på ett omfattande och detaljerat plan reglerar idrottsverksamheten.¹⁷ Reglerna bygger, på grund av det ansvar som självbestämmanderätten innebär, på väletablerade demokratiska rättsprinciper och består av olika typer av nedskrivna källor såsom stadgar, reglemente, föreskrifter och anvisningar.¹⁸

Svenska riksidrottsförbundets stadgar¹⁹ är idrottens motsvarighet till svenska grundlagen och är bindande för alla medlemsorganisationer.²⁰ I den så kallade brottskatalogen till RF:s stadgar, fastställs en uttömmande lista på de gärningar som kan åläggas bestraffning.²¹ Enligt denna kan bestraffning ådömas den som utövat våld eller försökt utöva våld mot en person i anslutning till idrottsverksamhet.²² Våld behöver inte ha uppkommit utan ett misslyckat försök att slå en motspelare kan vara tillräckligt. Med våld förstås att någon genom slag, spark, hård knuff, skallning eller liknande tillfogar annan skada, sjukdom eller smärta som inte är av alldeles obetydlig intensitet och varaktighet.²³ För straffansvar i enlighet med RF:s stadgar krävs dessutom att våldet förekommit i en situation där angrepp mot kroppen inte är tillåtet eller att våldet påtagligt överskridit vad som är acceptabelt enligt tillämpliga regler. En tackling under exempelvis en fotbollsmatch, för vilken domaren utdömt en varning eller utvisning, behöver således inte leda till straffansvar. Ett övergrepp som uppenbart haft till syfte att skada motståndaren omfattas däremot av straffansvarsbestämmelsen i RF:s stadgar.²⁴

De påföljder som kan bli aktuella inom idrottsrörelsen utgörs av tillrättavisning, böter och avstängning.²⁵ Tillrättavisning är den lindrigaste påföljden och avser en varning där den enskilde informeras om regelöverträdelsen samt uppmanas att fortsättningsvis följa reglerna.²⁶ Böter kan endast komma ifråga i särskilda fall och innebär att den enskilde får

¹⁷ Lindholm (2014a) s. 27 och 39.

¹⁸ Ibid. s. 23-24.

¹⁹ Citeras: RF:s stadgar.

²⁰ Hübinette och Malmsten (2016) s. 17.

²¹ 14 kap. 2 § RF:s stadgar.

²² 14 kap. 2 § 8 p. RF:s stadgar.

²³ Hübinette och Malmsten (2016) s. 27 och 41.

²⁴ Ibid. s. 41.

²⁵ 14 kap. 3 § RF:s stadgar.

²⁶ 14 kap. 4 § RF:s stadgar.

erlägga ett penningbelopp.²⁷ Avstängning innebär istället att den enskilde inte får delta i tävling och uppvisning och/eller uppdrag inom den idrott som gärningen har begåtts. Om handlingen är av allvarlig art eller särskilda skäl föreligger kan avstängningen bestämmas till all idrottslig verksamhet.²⁸ Huvudregeln är att enbart ett straff ska utdömas i varje enskilt fall och om bestraffning för flera företeelser ska ske samtidigt ska en gemensam påföljd utdömas.²⁹

²⁷ 14 kap. 5 § RF:s stadgar.

²⁸ 14 kap. 6 § RF:s stadgar.

²⁹ 14 kap. 7 § RF:s stadgar.

3 Straffansvar enligt brottsbalken och ansvarsfrihet

3.1 Straffansvar

Enligt 1 kap. 1 § brottsbalken (1962:700)³⁰ utgörs ett brott av en gärning som är beskriven i denna balk. Med ett brott avses också enligt denna bestämmelse en gärning i annan lag eller författning för vilken straff är föreskrivet. Misshandelsbrottet regleras i 3 kap. 5-6 §§ BrB. I 3 kap. 5 § BrB stadgas att den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta ska dömas för misshandel av normalgraden till fängelse i högst två år. Om brottet däremot är av ringa grad är straffet istället böter eller fängelse i högst sex månader. Vid bedömningen av misshandelsgraden ska samtliga omständigheter i det enskilda fallet tas i beaktan.³¹ Av bestämmelsen framgår också att misshandel kan föreligga genom att försätta en person i vanmakt eller något annat sådant tillstånd. Ytterligare en förutsättning för straffansvar gällande misshandel är att gärningen har begåtts uppsåtligen, vilket framgår av 1 kap. 2 § BrB.

Med kroppsskada förstås typiska skador som sår, benbrott och svullnader men även olika former av funktionsrubbnings. Som exempel på funktionsrubbnings kan nämnas förslamningar eller syn- och hörselskador. Till smärta räknas istället fysiskt lidande som inte är alltför obetydligt utan uppnår viss intensitet och varaktighet. Med sjukdom avses såväl fysisk som psykisk sjukdom men även psykisk invaliditet. På vilket sätt misshandel kan begås regleras inte i lagtexten. Anledningen till detta är att det inte har ansetts lämpligt då misshandel kan förövas på många olika vis, såväl med som utan tillhyggen eller genom användande av annan form av yttre våld.³²

Av såväl förarbeten, vilka ligger till grund för bestämmelsens nuvarande utformning, som bestämmelsens ordalydelse framgår att påföljden för misshandel av normalgraden är fängelse.³³ Grundtanken om fängelse som påföljd för misshandel av normalgraden har funnits sedan införandet av BrB.³⁴ Denna uppfattning har också anförts i praxis under

³⁰ Citeras: BrB.

³¹ Prop. 1992/93:141 s. 28.

³² Prop. 1987/88:14 s. 17.

³³ Prop. 1992/93:141 s. 27-29.

³⁴ Prop. 1962:10 B s. 91 och SOU 1953:14 s. 137.

senare år. Högsta domstolen har i ett flertal avgöranden framhållit att misshandel som inte är av ringa grad, bör medföra fängelsestraff som huvudregel.³⁵ För ringa misshandel har istället betonats att böter är en tillräcklig påföljd och att fängelsestraff endast bör komma ifråga i undantagsfall.³⁶

3.2 Ansvarsfrihet i allmänhet

Ansvarsfrihet innebär att en gärning som egentligen är straffbelagd blir att anse som tillåten om ett undantag från straffansvar föreligger. En gärning som uppfyller samtliga rekvisit för misshandel kan således rättfärdigas om en ansvarsfrihetsgrund föreligger. I idrottssammanhang är det främst samtycke och social adekvans som kan komma ifråga. Både samtycke och social adekvans är objektiva ansvarsfrihetsgrunder, vilket innebär att ansvarsfriheten inte bedöms i det enskilda fallet utan är typiserad och tillämpas oaktat vad gärningsmannen haft för avsikt.³⁷

3.2.1 Samtycke

Samtycke är en ansvarsfrihetsgrund som finns stadgad i 24 kap. 7 § BrB. Av bestämmelsen framgår att en gärning som företas med samtycke från, mot vilken gärningen har begåtts, endast kan utgöra ett brott om gärningen är oförsvarlig. Bakgrunden till samtyckets ansvarsbefriande verkan bygger på den enskildes självbestämmanderätt. Detta innebär att den enskilde åtnjuter rätten att inom vissa gränser, själv bestämma över sina egna intressen och att det inte föreligger skäl för staten att skydda dessa intressen när ett giltigt samtycke föreligger.³⁸

För att samtycket ska leda till ansvarsfrihet uppställs ett antal krav. För det första krävs att samtycket är giltigt. Ett hypotetiskt samtycke, det vill säga ett samtycke som inte faktiskt lämnats men som skulle lämnats om den enskilde hade tagit ställning till situationen, utgör enligt förarbetena till samtyckesbestämmelsen som utgångspunkt inte ett giltigt samtycke. Ett giltigt samtycke förutsätter att samtycket har lämnats av någon

³⁵ NJA 1990 s. 84 II; NJA 1990 s. 521 och NJA 1991 s. 438.

³⁶ Prop. 1992/93:141 s. 29.

³⁷ Asp och Ulväng (2013) s. 208.

³⁸ SOU 1988:7 s. 99.

som är behörig att förfoga över det aktuella intresset som samtycket avser. När det gäller misshandelsbrott avser intresset den enskildes kropp, vilken var och en har rätt att själva bestämma över. I detta avseende kan underåriga i viss utsträckning bestämma över sig själva, men för vissa gärningar åtnjuter vårdnadshavaren, i enlighet med 6 kap. föräldrabalken, behörighet att samtycka med ansvarsbefriande verkan för den underåriges räkning. En annan förutsättning för att ett giltigt samtycke ska föreligga är att den enskilde har förmåga att förstå innebörden av gärningen och att samtycket lämnats av frivillighet. Ett samtycke som har lämnats under påverkan av psykiskt eller fysiskt tvång kan således inte ha ansvarsbefriande verkan. Samtycket måste också vara allvarligt menat, vilket innebär att det inte får vara fråga om en skenrättshandling eller vara menat som ett skämt. Utöver detta krävs också att samtycket lämnas vid tidpunkten för gärningen men också att samtycket föreligger konstant under tiden gärningen företas. Ett givet samtycke kan dessutom när som helst återkallas. Samtycket behöver inte lämnas uttryckligen utan det är tillräckligt att den enskilde väljer att delta i idrottsutövningen.³⁹

För att samtycket ska utesluta straffansvar krävs för det andra att gärningen avser ett brott för vilket samtycke kan lämnas. Trots att samtycke lämnats kan ansvarsfrihet exempelvis inte ges för gärningar som berövat någon annan livet, medan samtycket till viss del kan utesluta straffansvar vid misshandelsbrott.⁴⁰

Som tidigare nämnts är ytterligare en förutsättning för att samtycket ska verka ansvarsbefriande enligt 24 kap. 7 § BrB, att gärningen är oförsvarlig. Vid bedömningen om gärningen är oförsvarlig måste hänsyn tas till den skada, kränkning eller fara som gärningen medfört. Dessutom måste gärningens syfte samt övriga omständigheter beaktas. Av förarbeten framgår att gällande misshandelsbrotten görs försvarlighetsbedömningen av gärningen i princip på samma sätt som gränsdragningen mellan ringa- och normalgraden av misshandel.⁴¹ Samtycke vid misshandel av normalgraden, har till skillnad från ringa misshandel, som huvudregel inte ansetts kunna leda till ansvarsbefriande verkan. I de fall samtycket inte uteslutit straffansvar har samtycket ansetts kunna medföra att straffvärdet hos gärningsmannen minskat.⁴²

³⁹ Prop. 1993/94:130 s. 39-40 och SOU 1988:7 s. 105-107.

⁴⁰ Prop. 1993/94:130 s. 38-39.

⁴¹ SOU 1988:7 s. 14.

⁴² Prop. 1993/94:130 s. 38-39.

3.2.2 Samtycke vid kvalificerat idrottsvåld

Enligt förarbetena till BrB omfattas förhållanden inom idrottsutövning av den allmänna regleringen om ansvarsfrihet när samtycke lämnats. Vid bedömningen av om gärningen är försvarlig eller oförsvarlig måste däremot en annorlunda gränsdragning göras. Detta är också anledningen till att det vid idrottsutövning ofta tillåts våld som egentligen utgör misshandel, vilket i allmänhet inte skulle accepteras med samtycke som ansvarsfrihetsgrund. Inom sport och idrott finns en allmän uppfattning om att samtycke föreligger för all våldsutövning som håller sig till spelets regler när den enskilde har valt att delta i utövandet. Samtycket behöver alltså inte lämnas uttryckligen av den enskilde utan valet att delta är tillräckligt. Reglerna inom idrotten är avsedda att fungera som säkerhetsföreskrifter och den enskilde anses i de fall spelets regler följs vara medveten om skaderisken. Våldsutövning som däremot står i strid mot spelets regler men i övrigt håller sig inom ramen för spelets idé anses den enskilde inte ha samtyckt till.⁴³ Vissa författare menar däremot att den skadelidne får anses ha lämnat ett samtycke för idrottsrelaterat våld som inte är förenligt med spelets regler om våldet realiserar. Även om våldet står i strid med spelets regler anser dessa författare att viss grad av våld är förutsebart för idrottsutövaren.⁴⁴ I doktrin har samtycke som en ansvarsfrihetsgrund kritiserats. Kritiken riktas mot det antagande att idrottsutövaren accepterat en konkret skada genom sitt lämnade samtycke, ett antagande som i doktrinen anses bristfälligt.⁴⁵

3.2.3 Social adekvans

Social adekvans är en allmän princip om ansvarsfrihet som inte regleras i lag. Den allmänna princip om social adekvans har vuxit fram i doktrin men också understrukits i praxis.⁴⁶ Social adekvans som ansvarsfrihetsgrund motiveras av en föreliggande intressekollision mellan straffrättens skyddsintresse och ett intresse som istället bör ges företräde framför straffansvaret. Den sociala adekvansen fungerar som en säkerhetsventil men också som ett komplement, då den tillämpas i de fall då straffansvar inte kan uteslutas med stöd av någon annan ansvarsfrihetsgrund. I avsaknad av social adekvans

⁴³ Prop. 1993/94:130 s. 40-41 och 43-44.

⁴⁴ Lindholm (2014a) s. 197.

⁴⁵ Malmsten (2001) s. 121.

⁴⁶ NJA 1997 s. 636 och SOU 1988:7 s. 129-130.

skulle vissa gärningar, där övriga ansvarsfrihetsgrunder inte är tillämpliga, leda till straffansvar trots att detta skulle betraktas som orimligt. Den sociala adekvansen skiljer sig också från övriga ansvarsfrihetsgrunder på så sätt att den är att beteckna som en juridisk slutsats. Detta innebär att ett brott inte ska anses föreligga, till skillnad från övriga ansvarsfrihetsgrunder som istället används som ett argument för att en otillåten gärning ska rättfärdigas. I doktrin går att utläsa en allmän regel om social adekvans som föreskriver att alla gärningar som inte innebär ett otillåtet risktagande också är att anse som socialt adekvata under förutsättning att utövningen av idrotten är ett frivilligt deltagande.⁴⁷

3.2.4 Social adekvans vid kvalificerat idrottsvåld

Idrottsrelaterat våld mellan idrottsutövare är enligt Malmsten inte villkorslöst socialt adekvata, utan det måste föreligga ett godtagbart gärningsskäl. Med detta menas att våldsutövningen, utifrån en objektiv bedömning, ska ha företagits för att uppnå ett godtagbart idrottsligt syfte och inte av något annat skäl. Malmsten delar i detta sammanhang in det idrottsrelaterade våldet mellan idrottsutövare i fyra olika kategorier.⁴⁸

Den första kategorin består av handlingar som sker i överensstämmelse med idrottens utövanderegler och som inte ger upphov till någon skada. Andra delen omfattar våldshandlingar som också företas i enlighet med utövandereglerna, men som leder till skada på motspelaren. Enligt såväl doktrin som praxis betraktas dessa idrottsrelaterade våldshandlingar, som utgångspunkt, inte kunnat leda till något straffansvar för idrottsutövaren vid organiserad idrott. Ansvarsfriheten för dessa våldsgärningar motiveras av idrottens samhällsintresse och anses därför som socialt adekvata. Detta är också uppfattningen i straffrättskommitténs förslag till BrB, där det går att utläsa att straff inte ska utdömas för kroppsskada vid kvalificerat idrottsvåld om vedertagna regler för den aktuella idrotten har iakttagits.⁴⁹ Till tredje delen i Malmstens indelning hör våldshandlingar som orsakar skada och som står i strid med idrottens utövande regler men är i överensstämmelse med idrottsutövandets idé.⁵⁰ Dessa våldsgärningar föranleder som

⁴⁷ Asp och Ulväng (2013) s. 256-257.

⁴⁸ Malmsten (2001) s. 122.

⁴⁹ SOU 1953:14 s. 144.

⁵⁰ Malmsten (2001) s. 122-124.

huvudregel idrottsbestraffning i form av frispark, varning, utvisning, poängavdrag eller tidsstillägg med mera.⁵¹ Enligt Malmsten ligger dessa idrottsrelaterade våldshandlingar i en straffrättslig gråzon, då vissa av dessa handlingar kan föranleda ett straffansvar medan andra istället omfattas av samhällsintresset och den sociala adekvansen. Bedömningen gällande vilka handlingar som är socialt adekvata och som därmed omfattas av ansvarsfrihet varierar beroende på vilken idrottsgren det är fråga om. Den sista kategorin innefattar idrottsrelaterade våldshandlingar som orsakar skada och som strider mot såväl idrottens utövanderegler som idrottens idé. Dessa handlingar omfattas inte av ansvarsfrihetsgrunden social adekvans, utan ska föranleda straffansvar.⁵²

⁵¹ Lindholm (2014a) s. 194.

⁵² Malmsten (2001) s. 123-124; Lindholm (2014a) s. 197 och SOU 1988:7 s. 13.

4 Kvalificerat idrottsvåld i praxis

Det är enbart i ett fåtal fall som kvalificerat idrottsvåld har tagits upp till prövning i allmän domstol. Förklaringen till detta är som ovan nämnt, idrottens straffrättsliga särart samt dess självbestämmanderätt. Av de fall som tagits upp till prövning är det enbart ett fåtal som har överklagats till Högsta domstolen, men prövningstillstånd har inte meddelats i något av dessa mål.⁵³

4.1 Förenligt med ishockeyns natur

I detta rättsfall tilldelades en hockeyspelare, i samband med en kamp om pucken, ett slag mot visiret från klubban av sin motståndare. Slaget resulterade i att två av målsägandes tänder slogs ut och den tilltalade tilldelades matchstraff. Händelsen föregicks av en sammanstötning mellan spelarna, vilken målsägande samt ett vittne menade utgjordes av att målsägande trängt den tilltalade. Den tilltalade gjorde istället gällande att sammanstötningen skett genom att målsägande hakat fast sin klubba i den tilltalades arm och att slaget med klubban inte varit avsiktligt, utan ett försök att ta sig ur situationen.⁵⁴

Tingsrätten gjorde bedömningen att den tilltalades handling utgjort en regelstridigt ”eftersläng” men att gärningen måste ses utifrån matchsituationen. Tingsrätten menade att visst utövande av våld, på grund av ishockeyns natur, omfattas av de deltagandes samtycke och därmed inte kan föranleda straffansvar enligt BrB. Tingsrätten konstaterade att den tilltalade inte haft avsikt att överskrida den grad av våld som är förståeligt utifrån ishockeyns natur och ogillade därmed åtalet.⁵⁵

4.2 I strid med fotbollens idé

I detta rättsfall hade en fotbollsspelare under en pågående fotbollsmatch tilldelat en motståndare ett kraftigt knytnävslag i ansiktet. Svea hovrätt konstaterade inledningsvis att idrottsrelaterat våld mellan idrottsutövare kan motivera en tolerant straffrättslig bedömning gällande såväl vid straffbarhetsprövning och brottsrubricering som vid

⁵³ Lindholm (2014a) s. 198.

⁵⁴ Tingsrätten i Skellefteå, mål B 125/86, dom 1986-10-01 s. 2-5.

⁵⁵ Ibid. s. 5-6.

påföljdsval och straffmätning. Hovrätten anslöt sig till tingsrättens bedömning om att slaget varit av allvarlig art samt gått utöver vad en fotbollsspelare kan räkna med i en fotbollsmatch och dömde därför fotbollsspelaren för misshandel av normalgraden. Påföljden bestämde hovrätten till fängelse och på grund av att misshandeln begåtts under en fotbollsmatch samt under inflytande av vrede och besvikelse påverkades straffvärdet. Fängelsestraffet bestämdes därför, trots misshandelns allvarliga grad, till en månad.⁵⁶

4.3 Provokation gav strafflindring

Detta mål gällde två innebandyspelare som under en innebandymatch åsamkade varandra skador. Händelseförloppet inleddes genom att den ena innebandyspelaren AW tacklat den andra innebandyspelaren OE som på grund av tacklingen hamnade utanför sargen. Som en följd av detta tilldelade OE den andra innebandyspelaren AW ett slag med klubban. Slaget träffade AW i bröstet, vilket ledde till smärta och rodnad. AW skallade därefter OE i huvudet, varefter OE drabbades av en kraftig smärta samt en sårskada som tvingades att sys.⁵⁷

Hovrätten gjorde bedömningen att den inledande tacklingen från AW varit förenlig med innebandysporten och således även omfattats av samtycket som OE lämnat genom sitt deltagande i matchen. Även om tacklingen i ett icke-sportligt sammanhang minst skulle lett till brottet ofredande utgjorde tacklingen inte ett brott i denna situation. Det slag som OE utdelat gick däremot över gränsen för vad AW kunnat samtycka till genom deltagande i matchen. OE dömdes således för ringa misshandel och böter som straff. Vidare konstaterade hovrätten att skallningen inte varit förenlig med innebandyns spelidé och således inte att ansvarsfrihet kunnat motiveras med samtycke. AW dömdes därför för misshandel av normalgraden, men med hänsyn till provokationen från OE blev straffet villkorlig dom och böter.⁵⁸

⁵⁶ RH 1995:23 s. 3.

⁵⁷ RH 2012:56 s. 1.

⁵⁸ Ibid. s. 1-2.

4.4 Ej förenligt med ishockeyns idé

I detta rättsfall åtalades en hockeyspelare för att under en hockeymatch misshandlat sin motspelare. Grunderna för misshandeln var att hockeyspelaren, när pucken inte var i närheten, tilldelat sin motspelare en cross-checking⁵⁹ med klubban. Tacklingen med klubban träffade motspelarens oskyddade nackparti med följd av att motspelaren föll till isen.⁶⁰

Tingsrätten började med att konstatera att hockeyspelaren på grund av tacklingens kraft och träffpunkt haft uppsåt till händelsen. Därefter tog domstolen upp frågan gällande huruvida motspelaren hade samtyckt till våldet genom sitt deltagande i matchen. Domstolen betonade i denna fråga att samtycket generellt sett sträcker sig till sådant våld och fysiska angrepp som faller inom hockeyns regelverk, men även till våld utanför regelverket under förutsättning att det inte står i strid med spelets idé. Det påpekades också att gärningar som är att betrakta som tillåtet risktagande omfattas av den sociala adekvansen och således inte kan medföra straffansvar. Tingsrätten konstaterade i fallet att den tilldelade tacklingen stred mot såväl ishockeyreglerna som spelets idé samt att det inte var fråga om ett tillåtet risktagande. Hockeyspelaren dömdes därför för misshandel av normalgraden. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och böter efter beaktade av att hockeyspelaren genom ett beslut av svenska ishockeyförbundets disciplinnämnd, för samma gärning, blivit avstängd samt tilldelats böter.⁶¹

⁵⁹ Crosschecking innebär att en spelare med användande av båda händerna tacklar sin motspelare med klubban utan att någon del av klubban är i kontakt med isen, se svenska ishockeyförbundets officiella regelbok 2014-2018 regel 127.

⁶⁰ Tingsrätten i Malmö, mål B 1177-16, dom 2017-03-31 s. 3-5.

⁶¹ Ibid. s. 5-8.

5 Lämpligheten av särbehandling vid kvalificerat idrottsvåld

Det faktum att idrottsrörelsen särbehandlas i både regleringen och bedömningen av kvalificerat idrottsvåld är sällan kontroversiellt men väcker ändå en rättspolitisk fråga huruvida detta är lämpligt eller inte.⁶² Det grundläggande argumentet till att konflikter gällande kvalificerat idrottsvåld som huvudregel ska lösas av idrottsdisciplinen ensam eller särbehandlas vid prövningen i den allmänna domstolen är samhällsintresset. Idrotten måste på grund av sin natur, utövas på ett visst sätt och idrottens positiva effekter för samhället är större än de negativa effekterna. Detta får följden att våld måste accepteras i en större utsträckning inom idrotten.⁶³

Ett argument, som är av särskild betydelse för att kvalificerat idrottsvåld särbehandlas vid den straffrättsliga prövningen inför allmän domstol, är vikten av att kunna ”ge allt” i sin idrottsutövning. Skulle det straffrättsliga ansvaret tillämpas fullt ut vid kvalificerat idrottsvåld riskerar vissa idrotter att förändras i grunden. Inom många idrotter är det nämligen naturligt inbyggt att överskrida vad som är tillåtet inom idrotten och såldes också ofrånkomligt med ouppsåtliga skador.⁶⁴

I 30 kap. 9 § rättegångsbalken stadgas förbudet mot dubbelbestraffning. Med detta menas att en person inte får lagföras eller straffas för samma gärning mer än en gång. När det gäller kvalificerat idrottsvåld finns en risk för att både idrottsdisciplinnämnden och allmänna domstolen kommer pröva samma gärning och att personen ifråga också straffas två gånger för samma gärning. Disciplinpåföljden är inte straffrättslig i egentlig mening och dubbelbestraffningsförbudet förhindrar inte att personen ifråga straffas både disciplinärt och straffrättsligt.⁶⁵ Det förhållande att en spelare redan har straffats disciplinärt genom idrottsdisciplinerna lyftes också fram som ett argument av försvaret i målet med hockeyspelaren som crosscheckat sin motståndare för att hockeyspelaren inte skulle ådömas ytterligare ett straff.⁶⁶ Det framhålls också att idrottens egna normsystem

⁶² Lindholm (2014b) s. 131.

⁶³ Ibid s. 134-136 och 145.

⁶⁴ Ibid s. 139.

⁶⁵ Lindholm (2014a) s. 290-291.

⁶⁶ Tingsrätten i Malmö, mål B 1177-16, dom 2017-03-31 s. 3.

motsvarar det allmänna rättssystemet och utgör ett tillräckligt skydd för idrottsutövaren, vilket innebär en onödig dubbelbestraffning när staten inblandas.⁶⁷ Malmsten menar dessutom att straffet i idrottsdisciplinnämnden ofta är ett hårdare straff för idrottsutövaren än straffet som utdöms i allmän domstol, eftersom disciplinstraffet i många fall utgörs av en avstängning från idrotten som idrottsutövaren med sannolikhet har ett stort intresse i.⁶⁸

Backman förespråkar särbehandlingen av kvalificerat idrottsvåld och menar att våld inom idrotten inte har samma betydelse som våld i allmänhet. Våld i allmänhet handlar om ett angrepp mot liv, hälsa och fysisk integritet som sker utan offrets vilja och intressen. När offret istället utsätts för våld i exempelvis en boxningsmatch uttrycks inte en vilja och rop på hjälp utan snarare ställer offret sig frågan vilket misstag denne begick genom att utsätta sig för denna situation.⁶⁹

Carlsson är istället av uppfattningen att idrottsrelaterat våld mellan idrottsutövare varken moraliskt eller juridiskt bör behandlas annorlunda i förhållande till det allmänna rättssystemet. Carlsson grundar argumentet på att ansvarsfrihet genom samtycke eller social adekvans för våld som inte är förenligt med idrottens regler riskerar att utveckla en alltmer tolerant våldskultur inom idrotten, vilket skulle strida mot idrottens syfte. Likaså det förhållande att provokation har beaktats som en förmildrande omständighet i idrottsrelaterad praxis, menar Carlsson kan stärka en mer accepterad våldskultur. Idrottsutövningen bygger taktiskt sett ofta på att provocera sin motståndare och idrottsutövaren borde därför kunna hantera dessa situationer istället för att agera med våld. Provokationen bör därför hanteras rättsligt och inte bedömas som en förmildrande omständighet för gärningar inom idrotten som utgör egentliga misshandelsbrott.⁷⁰ Ytterligare en omständighet som framförs i doktrin är att idrotten likväl som att den främjar samhällsnyttan också borde främja allmänna rättsordningens normsystem, vilket innebär att våld inte kan vara mer accepterat i idrottsutövningen än i någon annan situation.⁷¹

⁶⁷ Lindholm (2014b) s. 143.

⁶⁸ Brottsförebyggande rådet (2004) s. 22.

⁶⁹ Backman (2002) s. 83-84.

⁷⁰ Brottsförebyggande rådet (2004) s. 20-21 och Carlsson (2005) s. 52-53.

⁷¹ Carlsson (2005) s. 53.

I ett avgörande från Högsta domstolen påpekades att idrottsdisciplinen är mer lämpad att göra bedömningar och prövningar i mål som rör idrotten än den allmänna domstolen. Utgångspunkten bör vara att idrottsdisciplinernas beslut ska respekteras och endast åsidosättas om besluten står i uppenbar strid mot idrottsreglementet eller om det föreligger särskilda skäl.⁷² När det gäller de olika processerna är processen mer effektiv i idrottsdisciplinen än i det allmänna domstolsväsendet och i idrottsdisciplinen tilldelas idrottsutövaren dessutom sitt straff direkt. I de fall kvalificerat idrottsvåld inte tas upp i allmän domstol synliggörs däremot inte för allmänheten vilka handlingar som är acceptabla i samhället och inte.⁷³

⁷² NJA 2001 s. 511 (s. 10).

⁷³ Brottsförebyggande rådet (2004) s. 22.

6 Analys och slutsatser

6.1 Idrottsrörelsen

Idrottens rättsliga särart i den straffrättsliga bemärkelse som avses i denna uppsats kan konstateras utgöra ett verkligt förhållande. Kvalificerat idrottsvåld accepteras i större utsträckning än våld som inträffar i en annan situation, men frågan huruvida detta är en lämplig särbehandling eller inte, kvarstår dock. Frågan kan med utgångspunkt i den redogörelse som gjorts ovan ses utifrån två aspekter. Den första aspekten är att kvalificerat idrottsvåld enbart i undantagsfall ska bli föremål för rättslig inblandning av allmän domstol. Den andra aspekten omfattar istället den händelse då prövning i allmän domstol ändå blir aktuell och en bedömning av straffansvar för det kvalificerade idrottsvåldet måste göras.

Bakgrunden till att lagstiftaren och domstolarna avstått från att reglera respektive döma i idrottsrelaterade mål har motiverats på flera olika sätt. Idrotten har av förarbeten och doktrin framhållits vara speciell till sin natur samt ha en ideell och personlig karaktär som skulle rubbas i det fall idrottsrörelsen skulle beblandas med rättsliga krav. I sammanhanget har också idrottens nyttoeffekt på samhället understrukits.⁷⁴ Med grund i detta kan det därför konstateras att det inte är utövandet i sig som legitimerar särbehandlingen vid kvalificerat idrottsvåld, utan att det snarare handlar om de positiva effekterna som idrotten skapar för samhället. Utifrån brottsoffrets perspektiv innebär denna intresseavvägning att kränkningar av den personliga integriteten som strafflagstiftningen är tänkt att skydda, i samband med kvalificerat idrottsvåld, får stå tillbaka för de positiva samhällseffekter som idrotten skapar.

6.2 Allmänna domstolens begränsade jurisdiktion

Det svenska riksidrottsförbundet har utvecklat ett eget normsystem med stadgar enligt vilka idrottsutövarens våldshandlingar i första hand ska prövas och bedömas av idrottsdisciplinen själv. Detta normsystem har utvecklats utifrån den allmänt utbredda uppfattningen om idrottsrörelsen som en självständig och autonom verksamhet, vilken

⁷⁴ Se avsnitt 2.2.

också har stöd i den grundlagsstadgade föreningsfriheten. Viktigt att poängtera i detta sammanhang är, som Malmsten framhåller, att idrottsutövarna trots idrottsdisciplinens egna normsystem inte är straffrättsligt immuna mot ansvar.⁷⁵ Det kan därför inte sägas att självbestämmanderätten och föreningsfriheten ger idrottsrörelsen en strikt ensamrätt till idrottsrelaterad konfliktlösning. Likt rättsfallen, som har studerats ovan i uppsatsen, visar på kan det kvalificerade idrottsvåldet bli föremål för domstolsavgörande.⁷⁶ Däremot går det inte, utifrån den omständighet att det endast finns ett begränsat antal avgöranden på området, förneka det faktum att prövning inför allmän domstol sällan blir aktuell. Denna omständighet är nämligen också en bidragande faktor till att det kvalificerade idrottsvåldet kan accepteras i en större omfattning.

Även om våld, på grund av allmänna domstolens begränsade jurisdiktion, tillåts i större utsträckning i idrottssituationer finns det både utifrån brottsoffret och gärningspersonens perspektiv flera fördelar med detta system. För det första finns det möjlighet att undvika en utdragen domstolsprocess som utöver tidsåtgången också är mycket kostsam för den enskilde. Dessutom kan idrottsutövaren tilldelas straff i direkt anslutning till det utövade våldet, vilket innebär att idrottsutövaren exempelvis vid en avstängning inte hinner delta i fler tävlingar eller matcher förrän straffet är avtjänat. Möjligtvis är fallet också som Högsta domstolen uttalade i NJA 2001 s. 511 att idrottsdisciplinen åtnjuter högre kompetens gällande våld i idrottsrelaterade situationer och därmed är det också betydelsefullt om denna kompetens nyttjas. Nackdelen med att fallen tas upp i idrottsdisciplinen är dock att det inte på samma sätt som i allmän domstol synliggörs vilka handlingar som är acceptabla i samhället. Så länge idrottsdisciplinen gör rimliga bedömningar får det därför anses som ett lämpligt system att det allmänna endast åsidosätter idrottsdisciplinens beslut när särskilda skäl föreligger.

Det skulle möjligtvis kunna diskuteras om inte ett system med idrottsdomstolar, som kan tillämpa båda rättssystemen men som är oberoende av såväl idrottsdisciplinen och allmänna domstolen, skulle vara att föredra. Detta system hade förhoppningsvis kunnat möjliggöra en större insyn från samhällets sida samtidigt som den rättsliga inblandningen

⁷⁵ Se avsnitt 2.

⁷⁶ Se avsnitt 4.

inte skulle bli alltför stor. Dessutom skulle risken att samma gärning dras inför två olika processer samt bestraffas både disciplinärt och straffrättsligt, undvikas.

6.3 Straffansvarsregleringen

I de få fall kvalificerat idrottsvåld tas upp till prövning i allmän domstol regleras misshandelsbrottet i 3 kap. 5 § BrB. Våld som förekommit i idrottssituationer mellan idrottsutövare har dock, till följd av de objektiva ansvarsfrihetsgrunderna som utvecklats i svensk rätt, många gånger resulterat i strafflindring. Ansvarsfrihetsgrunderna utgör nämligen ett undantag från att fullt tillämpa straffansvarsreglerna i BrB. Hur långt ansvarsfrihetsgrunderna samtycke och social adekvans sträcker sig får dock bedömas i det enskilda fallet. Klart går däremot att, utifrån både doktrin och praxis, konstatera att ansvarsfrihetsgrunderna föreligger direkt genom idrottsutövarens frivilliga beslut att delta.⁷⁷

Det kan också utifrån de rättsfall som har studerats i uppsatsen, konstateras att omständigheten att våldet inträffat i en idrottssituation medfört strafflindring. Som exempel kan nämnas rättsfallet RH 2012:56 där en innebandyspelare dömdes för misshandel av normalgraden, men där straffet på grund av att händelsen inträffat på en innebandyplan inte föranledde fängelse utan istället villkorlig dom och böter. Likaså visar rättsfallet RH 1995:23 på att ansvarsfrihetsgrunderna kan leda till strafflindrande effekter på fängelsestraffets längd när misshandeln har begåtts under en fotbollsmatch. Utgången i dessa avgörande kan ifrågasättas, då det enligt doktrin och förarbeten understrukits att normalgraden av misshandel i första hand ska föranleda fängelsestraff. Såväl det knytnävslag i rättsfallet RH 1995:23 som skallningen i RH 2012:56 hör varken till spelets regler eller spelets idé. Dessa handlingar omfattas således av den fjärde kategorin av våldshandlingar som Malmsten framställer och straffansvaret ska därför enligt denna teori tillämpas fullt ut.⁷⁸

Ansvarsfrihetsgrunderna innebär att brottsoffrets skyddsvärde sätts åt sidan till följd av att våldsutövningen betraktas som en naturlig del av idrottsutövningen. För

⁷⁷ Se avsnitt 3.

⁷⁸ Se avsnitt 3.1.4.

gärningspersonen får det istället konsekvensen av att dennes egentligen begångna brott blir att anse som ett tillåtet handlande. I detta sammanhang går därför rimligheten av att en felaktig handling, som lett till skada på någon annan person, diskuteras. Backman har som ovan nämnts en teori om att våldet inte har samma betydelse för idrottsutövaren i en idrottssituation som i en annan situation i samhället. Detta eftersom att idrottsutövaren av fri vilja valt att delta i aktiviteten och därmed har större insikt om risken för våld i jämförelse med om denne istället skulle blivit ofrivilligt misshandlad på gatan.⁷⁹ Samtidigt har inte brottsoffret enligt doktrin samtyckt till våld som strider mot spelets regler, vilket gör att Backmans teori går att ifrågasätta. Det kan också utifrån brottsoffrets perspektiv diskuteras om det inte är rimligare att idrottsutövaren som har begått våldshandlingen ska tåla den provokation som kan förekomma vid utövningen, likväl som att brottsoffret ska tåla det eventuella våld som kan bli aktuellt.

I sammanhanget får som Carlsson uppger, inte heller den risk att en tolerant våldskultur utvecklas inom idrotten förglömmas.⁸⁰ En utvecklad våldskultur inom idrotten skulle inte vara förenligt med idrottens syfte och skulle dessutom stärka den troligt rådande uppfattningen om att den skadelidne får tåla våld om denne valt att delta i aktiviteten. Denna eventuella risk talar alltså emot att särbehandlingen av våldshandlingar inom idrottsutövningen skulle vara lämplig. Samtidigt är det viktigt att framhålla att visst mått av våld måste accepteras för att idrottsutövaren ska kunna ”ge allt” och många idrottsgrenar skulle därmed behöva förändras i grunden om straffansvaret skulle tillämpas fullt ut. En sådan förändring skulle förmodligen också resultera i att den positiva inverkan idrotten har i samhället skulle reduceras, vilket skulle ha negativa effekter på samhället i stort. Med grund i de intresseavvägningar som gjorts i förarbeten och där idrottsutövningen ansetts vara av stor betydelse får regleringen i detta avseende anses lämplig.

Anmärkningsvärt är också att misshandelsbestämmelsen i BrB är väldigt lik våldsbestämmelsen i RF:s stadgar. Det är med andra ord samma handlingar som skulle omfattas av båda regleringarna med undantag från att straffansvar kan uteslutas om ansvarsfrihetsgrunderna blir aktuella enligt BrB. Den stora skillnaden ligger alltså i de

⁷⁹ Se avsnitt 5.

⁸⁰ Se avsnitt 5.

olika processerna samt påföljden som kan utdömas i de olika förfarandena. Påföljden kan i de värsta fallen bli avstängning inom idrottsdisciplinen, medan samma fall i allmän domstol kan föranleda fängelse. Även om Malmsten menar att det utifrån gärningspersonen kan uppfattas som värre att bli avstängd från idrotten är det viktigt att främja det allmänna rättsordningens normsystem och visa på att samhället inte kan tillåta de allra allvarligaste formerna av våld även om det sker i en idrottssituation.

Den dubbelbestraffning som eventuellt kan komma ifråga och som exempelvis inträffat i domen från Malmö tingsrätt år 2017 är däremot en omständighet som talar emot att den nuvarande regleringen är lämplig.⁸¹ Även om inte disciplinbestraffningen är att anse som dubbelbestraffning i straffrättslig mening kan det ändå utifrån gärningspersonens perspektiv uppfattas som det och därför också ifrågasättas. Å andra sidan tog tingsrätten vid påföljdsbestämningen hänsyn till den tidigare utdömda disciplinbestraffningen och mildrade straffet. Detta å sin sida pekar också på att det utdömda straffet i allmänna domstolen snarare är en förstärkning av disciplinstraffet, än en bestraffning i dubbel bemärkelse. Det är således rimligt att de allvarligaste formerna av kvalificerat idrottsvåld även kan komma att bestraffas enligt BrB.

6.4 Avslutande reflektioner

Sammanfattningsvis går att konstatera att idrotten är speciell till sin natur och har fler betydelsefulla än ogynnsamma effekter på samhället, som skulle reduceras om idrottsrörelsen beblandades med rättsliga krav. Det är därför av vikt att idrotten får bedrivas på dess specifika sätt. Detta trots att våld accepteras som en del av idrottsutövningen samt att brottsoffrets skyddsintresse följaktligen får stå tillbaka för gärningspersonens egentligen brottsliga våldsgärning. Samtidigt är idrotten en del av samhället och kan således inte, trots den vidsträckta självbestämmanderätten, helt frikopplas från det allmänna rättssystemet. Med grund i detta är det därför rimligt att de allvarligaste formerna av våld även i en idrottssituation kan prövas i allmän domstol och bedömas straffrättsligt. Idrotten men även det kvalificerade idrottsvåldet tycks, som en följd av våldets naturliga del av idrottsutövningen, dock vara starkt förankrad i idrottens

⁸¹ Se avsnitt 4.4.

positiva samhällseffekter. Frågan om en revidering av den nuvarande regleringen får således lämnas öppen till tiden då idrottens positiva effekter eventuellt övergår till en alltmer negativ inverkan. Detta trots att regleringens lämplighet strakt kan ifrågasättas.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1962:10 B Med förslag till brottsbalk.

Prop. 1987/88:14 Om ändring i brottsbalken (grov misshandel och grov stöld).

Prop. 1992/93:141 Om ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 1993/94:130 Ändringar i brottsbalken m.m. (ansvarsfrihetsgrunder m.m.).

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk.

SOU 1988:7 Frihet från ansvar om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet.

SOU 2008:59 Föreningsfostran och tävlingsfostran – En utvärdering av statens stöd till idrotten.

Elektroniska källor

Riksidrottsförbundet: ”RF och svensk idrott”, publicerad 2017-01-12,

<<http://www.rf.se/Undermeny/RFochsvenskidrott/>>, besökt 2017-04-26.

Övriga stadgor

Svenska ishockeyförbundets officiella regelbok 2014-2018.

Svenska riksidrottsförbundets stadgar i lydelse efter RF-stämman 2015.

Litteratur

Asp, Petter & Ulväng, Magnus: *Kriminalrättens grunder*, 2., omarb. uppl., Iustus, Uppsala, 2013.

Backman, Eero: ’Varför är det straffbart att sparka någon annan på Idrottsgatan i Helsingfors, men inte på fotbollsplanen 50 meter österut?’, Asp, Petter, Herlitz Carl Erik & Holmqvist, Lena (red.), *Flores juris et legum: festskrift till Nils Jareborg*. Iustus, Uppsala, 2002.

Brottsförebyggande rådet: 'Idrotten har ett eget rättssystem', *Brottsförebyggande rådets tidsskrift Apropå* nr. 4/5 2004, Stockholm, 2004.

Carlsson, Bo: 'Den som sig i leken ger, bör leken tåla, eller...?', *Svensk idrottsforskning* nr. 1 2005, Stockholm, 2005.

Hübinette, Anders & Malmsten, Krister: *Idrottens bestraffningsregler: med kommentarer*, 6., [rev.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.): *Juridisk metodlära*. 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.

Lindholm, Johan: *Idrottsjuridik*. 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014 (benämns: Lindholm (2014a)).

Lindholm, Johan: 'Idrottens rättsliga särart', *Idrottsjuridisk skriftserie* nr. 19, Artikelsamling 2014, SISU idrottsböcker, Växjö, 2015 (benämns: Lindholm (2014b)).

Malmsten, Krister: 'Idrottsvåld – regelkonformitet och rättsenlighet', Jareborg, Nils och Trskman, Per Ole (red.), *Skuld och ansvar – Straffrättsliga studier tillägnade Alvar Nelson*. Iustus, Uppsala, 1985.

Malmsten, Krister: 'Konfliktlösning inom idrottsrörelsen', *SvJT* 1995 s. 497-509.

Malmsten, Krister: 'Idrottsnorm som juridisk standard', *SvJT* 1997 s. 240-249.

Malmsten, Krister: 'Culpavariabler vid idrottsskador', *Idrottsjuridisk skriftserie* nr. 5, Artikelsamling 2000, SISU idrottsböcker, Farsta, 2001.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1990 s. 84 II

NJA 1990 s. 521

NJA 1990 s. 687

NJA 1991 s. 438

NJA 1997 s. 636

NJA 2001 s. 511.

Övriga domstolar

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål RH 2012:56, dom 2012-08-10.

Svea hovrätt, mål RH 1995:23, dom 1995-02-28.

Tingsrätten i Skellefteå, mål B 125/86, dom 1986-10-01.

Tingsrätten i Malmö, mål B 1177-16, dom 2017-03-31.